

Martina Beránková, Úloha potravin ve středověké medicíně. Bakalářská práce. Praha, Fakulta humanitních studií UK 2019, 53 s.

oponentský posudek

Úloha potravin ve středověké medicíně představuje nesporně zajímavé téma, jeho zpracování však značně zaostává za možnostmi, které nabízí.

Text, který Martina Beránková předložila k obhajobě, nesplňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Chybí formulace výzkumných otázek, charakteristika použitých pramenů a metod i kritické zhodnocení dosavadní literatury. Autorka v úvodu předkládá kompilační výklad vývoje medicíny od pravěku až do moderní doby místo toho, aby si v rámci už tak značně dlouhé středověké epochy vymezila několik konkrétních problémů, jimž by následně věnovala pozornost na základě analýzy dobových pramenů. Postrádám jakýkoli pokus o kritiku a interpretaci pramenů. Autorka většinou využívá jen sekundární zdroje, jejichž závěry bez výhrad přebírá. Vlastně se jedná spíš o výpisky z literatury, kterým Beránková nedokázala dát podobu odborné práce, neboť si neklade žádné otázky. Autorčina metodická bezradnost je patrná už z příliš širokého časoprostorového vymezení tématu. Z názvu práce není zřejmé, na kterou část středověku a na které sociální prostředí se zaměřuje. Z textu si čtenář teprve sám dovodí, že předmětem výzkumu mají být prameny české provenience z období pozdního středověku 14. a 15. století. Kardinální otázku sociální podmíněnosti a dostupnosti léčebných metod zmiňuje jen okrajově a v podstatě ji neřeší. Dva typy pramenů (kuchařky a regimina), které nezná z kritických edic, nýbrž jen ze sekundární literatury, byly fakticky dostupné jen relativně malému segmentu středověké společnosti (šlechticům a měšťanům), zatímco obyvatelé venkova, jichž byla většina, a také sociálně slabí obyvatelé měst byli odkázáni na báby kořenářky a lidovou magii. Autorka vůbec nezmiňuje kláštery, které ve středověkém léčitelství sehrály důležitou roli. Pozornost nevěnuje, a je to s ohledem na charakter práce pochopitelné, ani produkčním možnostem zemědělské výroby ve středověku, na nichž byla skladba jídelníčku závislá. Proto práci mělo na počátku předcházet užší a přesnější vymezení tématu. V dostatečné míře není provedeno ani v názvu práce naznačené propojení mezi skladbou stravy, chorobami a léčebnými postupy.

Práce postrádá teoretický rámec (raná stádia zájmu a péče člověka o vlastní tělo); bezbřehost a nekoncepčnost se promítá do výběru zdrojů i faktů samotných, který je důsledkem nedostatečné heuristiky. Není zřejmé, podle jakých kritérií se autorka řídila a proč vybrala právě ty recepty a ta regimina, které vybrala, a nakolik jsou uvedené příklady z hlediska vymezeného tématu reprezentativní. Metodická bezradnost vedla autorku spíše k nahodilému výběru faktů a nakládání s nimi, jak je zřejmé například ze zmínky o trepanaci lebky v pravěku (s. 10), což s problematikou potravin ve středověké medicíně souvisí jen velmi vzdáleně. Metodickou chybou jsou rovněž v úvodu zmíněné apriorní soudy o středověké medicíně, jež by měly fakticky vyplynout až z kritiky a interpretace zkoumaných pramenů. Autorka na s. 8 uvádí: „Tato práce chce ukázat středověkou medicínu v jiném světle, chce poukázat na to, že byla o člověku, její metody byly velmi propracované a lékaři byli velmi vzdělaní v kontextu doby.“ Ve vztahu k čemu byly metody středověké medicíny velmi propracované, se však už nedovídáme. Podobně v diskusi se uvádí: „Z písemných pramenů skutečně vyplývá, že středověký lékař velmi dbal o celkový tělesný a duševní stav pacienta a při předepisování léčby si počínal s velkou opatrností.“(s. 48). Lze vynášet takové soudy na základě několika zmíněných regimin? Regimina mají charakter doporučení, navíc ne vždy správných doporučení z hlediska moderní medicíny. Autorka se přitom vůbec nezabývá otázkou, nakolik se příjemci těmito doporučení řídili. U pouhé proklamace zůstává i autorčina snaha „ukázat středověkou medicínu jako holistickou, zaměřenou na člověka jako na celek a využívající léčebnou moc výživy a správného životního stylu k ovlivnění zdraví a

dlouhověkosti.“ (s. 51). Toto tvrzení totiž není dostatečně doloženo, nehledě na to, že o dlouhověkosti ve středověku může být jen stěží řeč. Srovnání se současností pokulhává i u jiných tvrzení: „Během studia literatury jsem se setkala s mnoha léčebnými postupy a názory na léčbu a diagnózu, které místo pomoci nemocnému spíše uškodily. Po zhodnocení režimových a výživových doporučení k udržení zdraví však lze konstatovat, že se příliš neliší od těch, která jsou nám lékaři doporučována dnes.“ (s. 51). Tímto konstatováním autorka sama popírá svou tezi o tom, že metody středověké medicíny byly velmi propracované, navíc z něj lze vyvodit, že doporučení dnešních lékařů člověku spíše škodí. Je taková generalizace na místě?

Autorka nepracovala přímo s prameny z kritických edic, ačkoli jsou snadno dostupné i online na webu <http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/seznam-edic/datace-asc/strana>: To je i případ nejstarší české kuchařky (s. 24), jejíž edici vydala Helena Švarcová (Documenta Pragensia 25, 2007, s. 99–118), autorka však místo toho cituje knihu Moniky Feyfrlíkové, která má informace o tomto prameni jen z druhé ruky. Ani výběr literatury není dostatečně reprezentativní. Autorka opominula četné práce Davida Tomíčka, inspirovat se mohla u podobně koncipovaných diplomových prací Jany Měrkové či Karolíny Hajné. Neprovedené kritické zhodnocení použité literatury se promítá do mnoha formulací v textu. Beránková například vůbec nerozlišuje mezi českou a italskou kuchyní. Z české literatury uvádí příklady receptů, kdežto k charakteristice konzumace nápojů využívá italskou literaturu, takže vedle českých jídel figuruje v autorčině podání místo piva víno (s. 31). V práci se objevují také nesprávné odkazy. Jako doklad o tom, že „nejčastějším jídlem ve středověku byly bezesporu kaše“ autorka odkazuje na analýzu organických zbytků u lidí žijících kolem roku 250 př. Kr. (s. 25, pozn. 10).

Z formálního hlediska v práci většinou chybí odkazy na konkrétní stránky. Chybné jsou i citace online zdrojů (např. s. 17, pozn. 6). Autorka se evidentně neseznámila s citační normou ČSN ISO 690.

Uvedené nedostatky jsou důvodem, proč předloženou bakalářskou práci Martiny Beránkové k obhajobě **nedoporučuji**.

V Praze 29. 1. 2019

PhDr. Roman Zaoral
Historický modul FHS UK